

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Τμήμα Μουσικών Σπουδών

ΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

§. 401. Εἶδη δὲ τῆς ψαλμοῦδίας εἶναι τὰ ἑξῆς:
Ἀνοιξαντάρια, Κεκραγάρια, Δοξαστικά, Σιχηρά,
Δοχαί, Τροπάρια, Ἀπολυτίκια, Ἀναζάσιμα, Καθίσματα,
Ὑπακοαί, Ἀντίφωνα, Πολυέλεοι, Πασαπνοάρια,
Καρόνες, Ὠδαί, Εἴρημοι, Καταβασίαι, Κοντάκια,
Οἴχοι, Μεγαλυνάρια, Ἐξαποστειλάρια, Αἶνοι, Προ-
σόμοια, Ἰδιόμελα, Ἐωθινὰ, Δοξολογίαι, Ἀσματικά,
Μαθήματα, Τυπικά, Μακαρισμοὶ, Εἰσοδικὰ, Τρι-
σάγια, Ἀλληλουάρια, Χερσβικά, Κοινωνικά, Κρα-
τήματα, Καλοφωνικοὶ Εἴρημοί καὶ τὰ λοιπά.

Βυζαντινὴ μουσική: Εἶδη μελοποιίας

Διδάσκων: Κυριάκος Καλαϊτζίδης

Τα ονόματα των γενών και ειδών μελοποιίας σχετίζονται κυρίως με το περιεχόμενο του ποιητικού κειμένου.

Από μουσικής άποψης, τόσο τα γένη, όσο και τα είδη έχουν εξίσου μεγάλη σημασία.

Μακροφόρμες

Εσπερινός, Απόδειπνο, Μεσονυκτικό, Ώρες, Όρθος, Θ. Λειτουργία.

«Ειδικές» Ακολουθίες: Βάπτισμα, Γάμος, Εξόδιος, Αγιασμός, Ευχέλαιο, Μνημόσυνο, Αρτοκλασία κλπ

Η μουσική διά της Ψαλτικής τέχνης καταλαμβάνει μεγάλο μέρος των Ακολουθιών με σύντομα ή εκτενή είδη, καθώς και με λογαϊδικού τρόπου εκφωνήσεις, αναγνώσματα κλπ.

Τυπικό: η αναλυτικές οδηγίες και περιγραφή του τρόπου που πρέπει γίνονται οι Ακολουθίες και τι θα ψάλλεται σ' αυτές.

Ο Μανουήλ Χρυσάφης στην Εισαγωγή του έργου του *Περὶ τῶν ἐνθεωρουμένων...* τονίζει την μεγάλη ποικιλία των ειδῶν μελοποιίας.

Δημήτριος Ε. Κονόμος, επιμ. (1985), *The Treatise of Manuel Chrysaphes, the Lampadarios [Περὶ τῶν ἐνθεωρουμένων τῆ ψαλτικῆ τέχνη καὶ ὧν φρουνοῦσι κακῶς τινες περὶ αὐτῶν]* *On the Theory of the Art of Chanting and on Certain Erroneous Views that some hold about it* (Ἅγιον Ὄρος, Ἱερά Μονή Ἰβήρων, Χ/Γ 1120, Ἰούλιος 1458), *Monumenta Musicae Byzantinae - Corpus Scriptorum de Re Musica*, 2, Βιέννη: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, σσ. 41–45:

« Ἀλλὰ μηδὲ τὸν δρόμον, ὃ οὗτος, τῆς μουσικῆς ἀπάσης τέχνης καὶ τὴν μεταχειρήσιν ἀπλῆν τινα νομίσης εἶναι καὶ μονοειδῆ· ὥστε τὸν ποιήσαντα στιχηρὸν καλλιφωνικὸν μετὰ θέσεων ἀρμοδίων, μὴ μέντοιγε καὶ ὁδὸν τηρήσαντα στιχηροῦ καλῶς ἡγεῖσθαι τοῦτον πεποιημένον, καὶ τὸ ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ καλὸν ἀπλῶς εἶναι καὶ μώμου παντὸς ἀνεπίδεκτον· ἐπεὶ εἰ καὶ μεταχειρήσιν στιχηροῦ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον οὐκ ἔχει, τῷ ὄντι οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. Μὴ τοίνυν νόμιζε ἀπλῆν εἶναι τὴν τῆς Ψάλτικῆς μεταχειρήσιν, ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ πολυσχιδῆ· καὶ πολὺ τι διαφέρειν ἀλλήλων γίνωσκε τὰ στιχηρὰ καὶ τὰ κρατήματα καὶ τὰ κατανυκτικὰ καὶ τὰ μεγαλυνάρια καὶ οἱ οἴκοι κατὰ τὰς μεταχειρήσεις αὐτῶν καὶ τὰ λοιπά, περὶ ἃ ἡ τέχνη καταγίνεται· ἄλλη γὰρ ὁδὸς καὶ μεταχειρήσεις στιχηροῦ καὶ ἄλλη κατανυκτικοῦ καὶ ἕτερα κρατήματος· ἄλλη μεγαλυναρίου καὶ τῶν οἴκων ἕτερα καὶ ἄλλη χερουβικοῦ καὶ ἀλληλουιarioῦ ἕτερα... καὶ τὸν ἐκεῖσε πάντες δρόμον παρ' ὅλον τὸ ποίημα τρέχουσιν ἀμετρατρεπτεῖ καὶ τῷ προτέρῳ τῶν ποιητῶν ἀεὶ ὁ δεύτερος ἔπεται καὶ τούτῳ ὁ μετ' αὐτὸν καὶ πάντες ἀπλῶς ἔχονται τῆς τέχνης ὁδοῦ [...]. Κὰν τοῖς κατανυκτικοῖς δὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ τῇ τέχνῃ ἐνευδοκιμήσαντα μιμεῖται ὁ μετ' αὐτόν, καὶ ἐν τοῖς κρατήμασι καὶ τοῖς μεγαλυναρίοις ὁμοίως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χερουβικοῖς ὕμνοις, κομματιαστῶν τῶν ἐν αὐτοῖς μελῶν ὄντων, εὖροι τις ἂν τοὺς πάντας ποιητὰς σκοπούμενος ἀκριβῶς ἐπίσης τε χρωμένοις αὐτοῖς καὶ συμφωνοῦντας ἀλλήλοις. Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ κὰν τῷ μεγάλῳ Ἑσπερινῷ τῷ αὐτῷ χρῶνται κανόνι καὶ τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ, κὰν τῷ πολυελέῳ δὲ καὶ τοῖς ἀντιφώνοις λεγομένοις καὶ τοῖς οἴκοις ὁμοίως»².

Τα ίδια περίπου αναφέρει λίγους αιώνες αργότερα ο Χρυσάνθος Μαδύτων στο *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής* (1832, § 401, σσ. 178–179):

§. 401. Εἶδη δὲ τῆς ψαλμοῦδίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἀνοιξαντάρια, Κεκραγάρια, Δοξαστικά, Σιχηρά, Δοχαί, Τροπάρια, Ἀπολυτίκια, Ἀναζάσιμα, Καθίσματα, Ὑπακοαί, Ἀντίφωνα, Πολυέλεοι, Πασαπνοάρια, Κανόνες, Ὠδαί, Εἴρημοί, Καταβασίαι, Κοντάκια, Οἴχοι, Μεγαλυνάρια, Ἐξαποστειλάρια, Λίνοι, Προσόμοια, Ἰδιόμελα, Ἐωθινὰ, Δοξολογίαι, Ἀσματικά, Μαθήματα, Τυπικά, Μακαρισμοί, Εἰσοδικὰ, Τρισάγια, Ἀλληλουάρια, Χερσβικά, Κοινωνικά, Κρατήματα, Καλοφωνικοὶ Εἴρημοί καὶ τὰ λοιπά.

Τα γένη της Βυζαντινής μελοποιίας

ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΚΟ

- Στιχηραρικό παλαιό
- Στιχηραρικό νέο αργό
- Στιχηραρικό νέο σύντομο

ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΚΟ

- Ειρμολογικό αργό
- Ειρμολογικό σύντομο
- Καλοφωνικό ειρμολογικό

ΠΑΠΑΔΙΚΟ

- Παπαδικό (το καθ' αυτό)
- Το μέλος του Κοντακαρίου ή Οικηματαρίου
- Το μέλος του Μαθηματαρίου
- Το μέλος του Κρατηματαρίου

- Λογασιδικός (εκφωνητικός) τρόπος

Α' Γένος· ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΚΟΝ, μέ τις ἀπαραίτητες ἀκόλουθες διακρίσεις:

α'. Στιχηραρικὸ παλαιό, στὸ ὁποῖο ἐμπίπτουν

- τὰ παλαιὰ (βυζαντινὰ – ἀνώνυμα) Στιχηράρια (ιβ'-ις' αἰ.),
- τὰ Στιχηράρια «μετά τινος καινοῦ καλλωπισμοῦ»⁸² τοῦ Γεωργίου ἐξ Ἀθηνῶν, Παναγιώτη Χρυσάφη τοῦ νέου, Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν, Κοσμᾶ Μακεδόνας,
- κάποια μεμονωμένα στιχηρά τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου (ὅπως τὸ *Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις... ἡ τὸ Κύριε, ἀναβαίνοντός σου...*),
- τὸ Δοξαστάριον τοῦ Ἰακώβου Πρωτοψάλτου⁸³,
- τὸ Δοξαστάριον τῶν Ἀποστίχων Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος⁸⁴.

β. Στιχηραρικὸ νέο ἀργό, τὸ ὁποῖο βασίζεται στὸ Ἀναστασιματάριον⁸⁵ καὶ Δοξαστάριον⁸⁶ τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου.

γ. Στιχηραρικό νέο σύντομο, τοῦ ὁποῖου θεωρεῖται βάση τὸ σύντομο Ἐναστασιματάριον τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ, ἐν προκειμένῳ, ὅτι τὸ μέλος αὐτὸ εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ ὅμοιο μὲ τὸ σύντομο εἰρμολογικὸ εἶδος τοῦ Πέτρου Βυζαντίου καὶ ὄσων τὸν ἀκολούθησαν.

Β' Γένος· ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΚΟ, μὲ τὶς ἀπαραίτητες ἀκόλουθες διακρίσεις:

α. Εἰρμολογικὸ ἀργό, τὸ ὁποῖο βασίζεται στὸ Εἰρμολόγιο τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου καὶ ἀναδρομικὰ τῶν Μπαλασίου ἱερέως, Κοσμᾶ Μακεδόνοσ καὶ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν.

β. Εἰρμολογικὸ σύντομο, τοῦ ὁποῖου ὡς βάση θεωρεῖται τὸ σύντομο Εἰρμολόγιο τοῦ Πέτρου Βυζαντίου καὶ ἀργότερα τοῦ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου.

γ. Καλοφωνικὸ εἰρμολογικὸ. Πρόκειται οὐσιαστικὰ γιὰ νέο εἶδος (ἀπ' τὸν 13' αἰ. κι ἔπειτα), τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὴν συλλογὴ καλοφωνικῶν εἰρμῶν τοῦ Γρηγορίου Πρωτοψάλτου⁸⁷.

Γ' Γένος· ΠΑΠΑΔΙΚΟ, μὲ τὶς ἀπαραίτητες ἀκόλουθες διακρίσεις·

α. Τὸ καθ' αὐτὸ παπαδικὸ μέλος τῶν ἀσματικῶν, ἀλληλουιαρίων, χερουβικῶν καὶ κοινωνικῶν, ἐπίσης τῶν ἀνοιξανταρίων, κεκραγαρίων, τοῦ *Μακάριος ἀνὴρ*, τῶν δοχῶν, τῶν πολυελέων καὶ ἀντιφῶνων, τοῦ Ἀμώμου.

β. Τὸ μέλος τοῦ Κοντακαρίου ἢ Οἰκηματαρίου.

γ. Τὸ μέλος τοῦ Μαθηματαρίου, μὲ τὰ μαθήματα, δηλαδὴ τοὺς ἀναγραμματισμοὺς καὶ ἀναποδισμοὺς στιχηρῶν, θεοτοκίων, κατανυκτικῶν. Ἐπίσης, οἱ καλοφωνικοὶ στίχοι τοῦ *Μακάριος ἀνὴρ*, τῶν Πολυελέων καὶ τοῦ Ἀμώμου, οἱ ἀσματικοὶ εἰρμοί, κ. ἄ. ἀνήκουν σὲ αὐτὸ τὸ εἶδος.

δ. Τὸ μέλος τοῦ Κρατηματαρίου.

- Τὰ ἀνοιξαντάρια, κεκραγάρια, *Μακάριος ἀνὴρ* (μὲ ἐξαιρέση τοὺς καλοφωνικοὺς στίχους), οἱ δοχές, οἱ στίχοι τῶν πολυελέων, τῶν ἀντιφῶνων καὶ τοῦ Ἀμώμου (ἐκτὸς ἀπ' τοὺς καλοφωνικούς), τὰ μεγαλυνάρια, τὰ ἀσματικά (τρισάγια κυρίως) εἶναι καθαρὰ παπαδικὰ μέλη τοῦ α' κλάδου ἢ εἴδους. Σ' αὐτὰ ὅμως βρίσκονται οἱ καταβολές μεγάλου μέρους τῶν συνθέσεων τοῦ Μαθηματαρίου. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο συνεξετάζονται κι αὐτὰ μὲ τοὺς καλοφωνικοὺς στίχους στὴν μεγάλη ὁμάδα τῶν ψαλμικῶν μαθημάτων⁸⁸.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ

Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ τελεῖται ἀμέσως μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Εἶναι ἡ 1η ἀκολουθία τοῦ 24ώρου. Ἡ τυπικὴ τῆς τάξη ἔχει, ὡς ἐξῆς:

1. ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ. Ὅπως ὅλες οἱ ἀκολουθίες, ἔτσι καὶ ὁ Ἑσπερινὸς ἀρχίζει μὲ τὴν ἐναρκτήρια δοξολογικὴ ἐκφώνηση, ποὺ λέγεται **ΕΚΦΩΝΩΣ** ἀπὸ τὸν ἱερέα. «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».

2. ΠΡΟΟΙΜΙΑΚΟΣ (Ψαλμὸς 103). Ἡ ἀνάγνωση συνεχίζεται μέχρι τοῦ «Ἀνοιξαντὸς σου τὴν χεῖρα», ὅποτε ἂν ὑπάρχει μεγάλη ἑορτὴ οἱ χοροὶ ψάλλουν τὰ Ἀνοιξαντάρια εἰ δὲ μὴ συνεχίζεται ὁ προοιμιακὸς μέχρι τέλους.

3. ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΑΠΤΗ (ΤΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ). Σὲ ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς Μεγάλης Συναπτῆς ὁ χορὸς (δηλαδὴ ὁ λαὸς) ἀπαντᾷ στὸν ἱερέα μὲ τὴν ἐπανάληψη τῆς φράσης: «Κύριε, ἐλέησον».

(Εναλλαγή εκφωνήσεων σε λογασιδικό τρόπο και μελικών απαντήσεων)

4. ΤΟ ΚΕΚΡΑΓΑΡΙΟΝ. Μὲ τὸν ὄρο Κεκραγάριον δηλώνονται οἱ δύο πρώτοι στίχοι τοῦ ψαλμοῦ 140 («Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ...» καὶ «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου...»). Μουσικά, τὸ Κεκραγάριο ἀκολουθεῖ πάντα τὸν τυχόντα ἦχο τοῦ πρώτου ἀπὸ τὰ στιχηρά του. **(Αργό ἢ σύντομο στιχηραρικό)**

5. Η ΣΤΙΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΕΚΡΑΓΑΡΙΟΥ. **(Σύντομο ειρμολογικό)**

6. ΤΑ ΣΤΙΧΗΡΑ ΤΟΥ ΚΕΚΡΑΓΑΡΙΟΥ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στιχηρῶν δὲν εἶναι σταθερός, ἀλλὰ μεταβάλλεται ἀνάλογα μὲ τὴ λειτουργικὴ ἀξία τῆς κάθε ἐσπερινῆς ἀκολουθίας (4 ἕως 10). **(Αργό ἢ σύντομο στιχηραρικό)**

7. ΤΟ ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΚΕΚΡΑΓΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΟΤΟΚΙΟ ΤΟΥ. Ὁ ὄρος «Δοξαστικὸν» δηλώνει, κατὰ μία γενικὴ ἔννοια, τὸν ὕμνο, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ στίχο: «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι». Ὁ 2ος στίχος («Καὶ νῦν...») ἀκολουθεῖται πάντα ἀπὸ ἓνα ὕμνο ποὺ ἀναφέρεται στὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας καὶ ὀνομάζεται Θεοτοκίον. **(Αργό ἢ σύντομο στιχηραρικό ἢ και παπαδικό)**

8. Η ΕΠΙΛΥΧΝΙΟΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ (ΦΩΣ ΙΛΑΡΟΝ). Διαβάζεται ἢ ψάλλεται **(σύντομο στιχηραρικό)** κατὰ περίπτωσιν.

9. ΤΟ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΝ (πρὸ + κείμενον). Είναι ἑπτὰ (7), ἓνα γιὰ κάθε μία ἀπὸ τὶς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας, καὶ ἐναλλάσσονται κυκλικὰ στὶς καθημερινὲς ἀκολουθίες τοῦ Ἑσπερινοῦ. **(Σύντομο ειρμολογικό, παλαιότερα και παπαδικό)**

10. ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ. Ἀποσπάσματα τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ποὺ ἀναγιγνώσκονται μέσα στὶς λατρευτικὲς συνάξεις τῆς Ἐκκλησίας. **(παλαιότερα σε λογαιοδικό τρόπο)**

11. Η ΕΚΤΕΝΗΣ ΑΙΤΗΣΗ («ΕΙΠΩΜΕΝ ΠΑΝΤΕΣ»). **(Εναλλαγή εκφωνήσεων σε λογαιοδικό τρόπο και μελικών απαντήσεων)**

12. ΤΟ ΚΑΤΑΞΙΩΣΟΝ ΚΥΡΙΕ.

13. ΤΑ ΠΛΗΡΩΤΙΚΑ ΚΑΙ Η ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΙΚΛΙΣΙΑΣ. **(Εναλλαγή εκφωνήσεων σε λογαιοδικό τρόπο και μελικών απαντήσεων)**

14. Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΛΙΤΗΣ. **(τροπάρια σε σύντομο στιχηραρικό + εκφωνήσεις σε λογαιοδικό μέλος + τροπάρια σε σύντομο ειρμολογικό μέλος)**

15. ΤΑ ΑΠΟΣΤΙΧΑ. Πρόκειται για τὴ δεύτερη ὀμάδα ὕμνων τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ. **(σύντομο στιχηραρικό ἢ ειρμολογικό)**

16. ΤΟ ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΟΤΟΚΙΟ ΤΟΥ. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ Στιχολογία τοῦ Κεκραγαρίου, ἔτσι καὶ οἱ ψαλμικοὶ στίχοι, ποὺ συνοδεύουν τὰ Ἀπόστιχα τοῦ Ἑσπερινοῦ, τελειώνουν μὲ τοὺς δύο (2) γνωστοὺς ἐπείσακτους στίχους («Δόξα...», «Καὶ νῦν...»). **(σύντομο στιχηραρικό ἢ ειρμολογικό)**

17. Η ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΣ ΕΥΧΗ (ΝΥΝ ΑΠΟΛΥΕΙΣ).

18. ΤΟ ΤΡΙΣΑΓΙΟ. [α. «Ἅγιος ὁ Θεός...» (Τρὶς) β. «Δόξα...Καὶ νῦν...» γ. «Παναγία Τριάς...» δ. «Κύριε, ἐλέησον» (τρὶς) ε. «Δόξα...Καὶ νῦν...» στ. «Πάτερ ἡμῶν...» ζ. «Ὅτι Σοῦ ἔστιν...» **(ἐκφώνησις** ἱερέως).]

19. ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ. Περιγράφεται συνοπτικὰ τὸ βαθύτερο θεολογικὸ νόημα τῶν διάφορων Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν ἢ προβάλλεται τὸ κεντρικὸ σημεῖο τοῦ βίου καὶ τῆς προσφορᾶς τῶν ἑορταζόμενων Ἀγίων. **(σύντομο ειρμολογικό)**

20. Η ΑΠΟΛΥΣΗ.

Το *παπαδικό* γένος της βυζαντινής μελοποιίας με όλες τις υποδιαιρέσεις του είναι το πιο περίτεχνο και πιο μελωδικό.

Η φανέρωση του είδους του *Μαθηματαρίου* στην τέλεια μορφή του και καταγραφή του το έτος 1336.

Οι πρώτες σημαντικές πηγές για το *Μαθηματάριο* είναι δύο χειρόγραφα του 14^{ου} και του 15^{ου} αι.

Το πρώτο και παλαιότερο είναι ο ΕΒΕ 2458, γραμμένο το 1336, πιθανότατα υπό την επίβλεψη του Ιωάννη Κουκουζέλη (232 φύλλα ή 464 σελίδες).

Το δεύτερο χειρόγραφο ο Ιβήρων 1120 που γράφτηκε από τον Μανουήλ Δούκα Χρυσάφη το έτος 1458 (704 φύλλα ή 1408 σελίδες).

Μερικές δεκάδες κώδικες με παραπλήσιο περιεχόμενο μέχρι και τις αρχές του 19^{ου} αι.

Τα αφοριστικά στοιχεία της καλοφωνίας

α) Αυτό το ίδιο το «καλοφωνικό» μέλος.

Σε σχέση με τα κοινά παπαδικά, τα καλοφωνικά μέλη είναι εκτενέστερα και ευφραδέστερα.

β) Οι αναγραμματισμοί ή αναποδισμοί του ποιητικού κειμένου, δηλαδή η ανακατάστρωσή του.

γ) Τα ηχήματα ή κρατήματα τα οποία εισάγονται στην αρχή και παρεμβάλλονται πριν από το τέλος της σύνθεσης.

Παράδειγμα αναγραμματισμού σε Μάθημα

Α'. Τὸ ψαλμικὸ κείμενο εἶναι τὸ ἀκόλουθο·

α) Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ

<ἔθνη καὶ λαοὶ> ἐμελέτησαν κενά; ἀλληλούια.

β) Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς· ἀλληλούια.

γ) Καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό· ἀλληλούια.

δ) Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Ἀλληλούια.

Ακολουθεῖ το ψαλμικὸ κείμενο αναγραμματισμένο κατὰ την μελοποίηση

Ἴνα τί ... χικινι ... III ...

Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔ ... τὰ ἔθνη

καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;

Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοί;

ἔθνη καὶ λαοὶ

λαοὶ ἐμελέτη ... ἐμελέτησαν, ἐμελέτησαν κενά; ἴνα τί ἐμελέτησαν κενά;

ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔ ... τὰ ἔθνη

καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;

Ἴνα τὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες

συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. —πάλιν

Ἴνα τὶ συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου· —πάλιν Ἴνα τὶ παρέ ... ἴνα τὶ

παρέστησαν κατὰ τοῦ Κυρίου Ἴνα τὶ παρέστησαν

ἴνα τὶ συνήχθησαν

λαοὶ συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου

καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Ἴνα τί ... Τιριριν [kratima]

Ἴνα τὶ ἐφρύαξαν ἔθνη

τί ... τι τι τι ... τιριριν [kratima]

Ἐθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά.

Ἀλληλούια.

Τύποι μαθημάτων

1. Ἀπλὸς τύπος·	α. μόνο καλοφωνικὸ μέλος β. με ἤχηματα ἐνδιαμέσως γ. με ἤχημα ἢ κράτημα στὴν ἀρχή	(ἀπλ. α) (ἀπλ. β) (ἀπλ. γ)
2. Μονομερής·	α. εἰσαγωγὴ α' + μόνο μέρος + τέλος β. εἰσαγωγὴ β' + μόνο μέρος + τέλος	(μον. α) (μον. β)
3. Διμερής·	α. εἰσαγωγὴ α' + δύο μέρη + τέλος β. εἰσαγωγὴ β' + δύο μέρη + τέλος	(διμ. α) (διμ. β)
4. Τριμερής·	α. εἰσαγωγὴ α' + τρία μέρη + τέλος β. εἰσαγωγὴ β' + τρία μέρη + τέλος	(τριμ. α) (τριμ. β)
5. Τετραμερής·	α. εἰσαγωγὴ α' + τέσσερα μέρη + τέλος β. εἰσαγωγὴ β' + τέσσερα μέρη + τέλος	(τετρ. α) (τετρ. β)
6. Πολυμερής·	α. πενταμερής καὶ περισσότερο β. τὰ δίχορα γ. τὰ πολύηχα δ. τὰ ὀκτάηχα	(πολ. α) (πολ. β) (πολ. γ) (πολ. δ)